วิเคราะห์แนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา

ปัญญา นามสง่า
พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ
ภูวเดช สินทับศาล
สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
E-mail: roietjournal@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์แนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม ผลจากการวิจัยพบว่า ปรัชญาไทยเป็นปรัชญาเชิงพุทธ เพราะสังคมไทยใช้หลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สรุปได้ 6 ด้าน คือ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และสังคมการเมือง แต่เนื่องจากอิทธิพลคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาแบบไทยมากที่สุด บรรพบุรุษจึงได้ยึดแนวพุทธปรัชญาเป็นแนวพัฒนาปรัชญาของตน ระบบปรัชญาไทยแบ่งออกเป็น 3 สาขาหลัก คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์แนวคิด ความเชื่อ หลักจริยศาสตร์และประเพณีในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนาพบว่าความเชื่อของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการมาจากความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ และความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ ส่วนความเชื่อที่พบอยู่ในสังคมไทยนับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ เรื่อง ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา คือเชื่อกฎของกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อในความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน และเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

คำสำคัญ: ปรัชญาไทย, พุทธปรัชญา, พระพุทธศาสนา

An Analytical Concept and the way of Thai Philosophy in Buddhism

Panya Namsakha
Phrakhupalad Suwattanaputtakhun
Puwadat Sintapsan
Suntorn Sungsuttaweepon

Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: roietjournal@gmail.com

ABSTRACT

The research which is the quality research based on documentary research and field research is to analyze the concept and practice of Thai philosophy according to Buddhism. It was research found that:Thai philosophy is a Buddhist philosophy because Thai society uses Buddhist principles in daily life from the past to the present which could be concluded into 6 aspects. The 6 aspects are metaphysical, ethics, aesthetics, social and political aspect. However, due to the influence of the teachings in Buddhism, it is in line with the philosophy of Thai the most. The ancestors have adopted the Buddhist philosophy as the development of their philosophical system which is divided into 3 main branches: metaphysics, epistemology, and ethics.Belief, concept, ethics and traditions in Thai philosophy based on Buddhism were found that human belief has evolved from the belief in nature, belief in the nymph, belief in ancestral spirits and belief in many gods. The beliefs found in ancient Thai society to the present are about superstition and astrology. Besides, there is also a Buddhist belief which is the rule of karma, believe in the effects of karma, believe in the fact that living things have their own karma, and believe the enlightenment of the Buddha.

KEYWORDS: Thai Philosophy, Buddhist Philosophy, Buddhism

1.ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

ปรัชญาไทย มีลักษณะเด่นที่ต้องนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตประจำวันในลักษณะเดียวกันกับปรัชญาระบบอื่นที่ปรากฏตามปรัชญาตะวันออกทั่วไปซึ่งลักษณะนี้เรียกว่า “ปรัชญาชีวิต”ซึ่งความน่าสนใจเป็นพิเศษคือมีลักษณะของการประนีประนอมเสมอไม่มีลักษณะของการโจมตีกันถึงจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาของต่างชาติแต่ก็รู้จักนำมาปรับใช้ประสมไปกับความคิดดั้งเดิมของบรรพบุรุษความประนีประนอมจึงเป็นอีกลักษณะหนึ่งของปรัชญาไทยแนวคิดอันเป็นภูมิปัญญาในลักษณะดังกล่าวบรรพบุรุษของคนไทยได้ช่วยกันสร้างเสริมเติมแต่งและสั่งสมกันต่อ ๆมาและได้ถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังประเด็นปัญหาที่นักปราชญ์ไทยให้ความสนใจค้นคว้าและแสวงหาความจริงกันมาตลอดนั้นอยู่ในขอบเขตของความรู้ที่เกี่ยวกับโลกและชีวิตประเด็นของปัญหาตามที่กล่าวมานี้ส่วนใหญ่นักปราชญ์ไทยได้พยายามแสดงหาคำตอบตลอดมาและคำตอบเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลัก3ประการคือ (1)กระแสความคิดดั้งเดิมก่อนได้รับนับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ(2)กระแสความคิดที่มีศาสนาพราหมณ์เป็นพื้นฐาน (3)กระแสความคิดที่มีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน(ปัญญา นามสง่า, 2560 : 12)

จากนัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปรัชญาไทยมีความเชื่อมโยงกับความรู้และความจริงที่เกี่ยวกับโลกและชีวิตคนไทยตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน โดยได้ตั้งข้อสมมติฐานแล้วผูกเรื่องเป็นนิยายหรือนิทานอันเกี่ยวกับโลกและชีวิตเป็นเรื่องเล่าสืบ ๆกันมาแบบปากต่อปากซึ่งบางเรื่องอาจจะมีจริยธรรมและศีลธรรมสอดแทรกอยู่ด้วยเพื่อจะได้เป็นอนุสติเตือนใจให้ประพฤติดีประพฤติชอบในสังคมนอกจากที่กล่าวแล้วยังมีแนวความคิดที่สำคัญอันมีค่าควรแก่การศึกษาและควรยกย่องได้ว่าเป็นปรัชญาไทยอีกรูปแบบหนึ่งในยุคดั้งเดิมอันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนโบราณที่รู้จักวิธีสอนจริยธรรมและศีลธรรมแก่ลูกหลานแต่ออกมาในรูปลักษณะของคำคมและสุภาษิตที่คนโบราณนิยมคิดขึ้นมาเพื่อเป็นคติเตือนใจให้เป็นแนวทางของการดำเนินชีวิต และเป็นหลักจริยธรรมและศีลธรรมที่มุ่งสอนบุคคลให้ประพฤติตนอยู่ในทำนองครองธรรมในขณะเดียวกันก็ได้แสดงให้เห็นถึงถ้อยคำอันหลักแหลมลึกซึ้งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นได้อนุรักษ์แนวความคิดนี้ไว้เป็นอย่างดีโดยมีผู้สืบทอดกันมาแบบปากต่อปากและให้ชื่อเรียกว่า “ผญา” คำว่า “ผญา” มีความหมายในทำนองเดียวกันกับคำว่า “ปัญญา” หรือปรัชญา” เพราะเสียง “ป” หรือ “ปร” คือเสียง “ผ” ในภาษาอีสานซึ่งเป็นดั้งเดิมของคนไทยเช่นคำว่า “เปรต” เป็น “เผด” เป็นต้นดังนั้นคำว่า “ปัญญา” จึงกลายเสียงเป็น “ผญา” (ปรีชา พิณทอง, 2534:15)เป็นคำพูดที่หลักแหลมได้สาระทำให้ผู้ฟังมองเห็นสติปัญญาของผู้พูดและมองปรัชญาเชิงจริยศาสตร์ที่แฝงภาษิตคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสาระส่วนสำคัญของปรัชญาไทย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับปรัชญาไทยที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อันจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ในระบบปรัชญาไทยสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

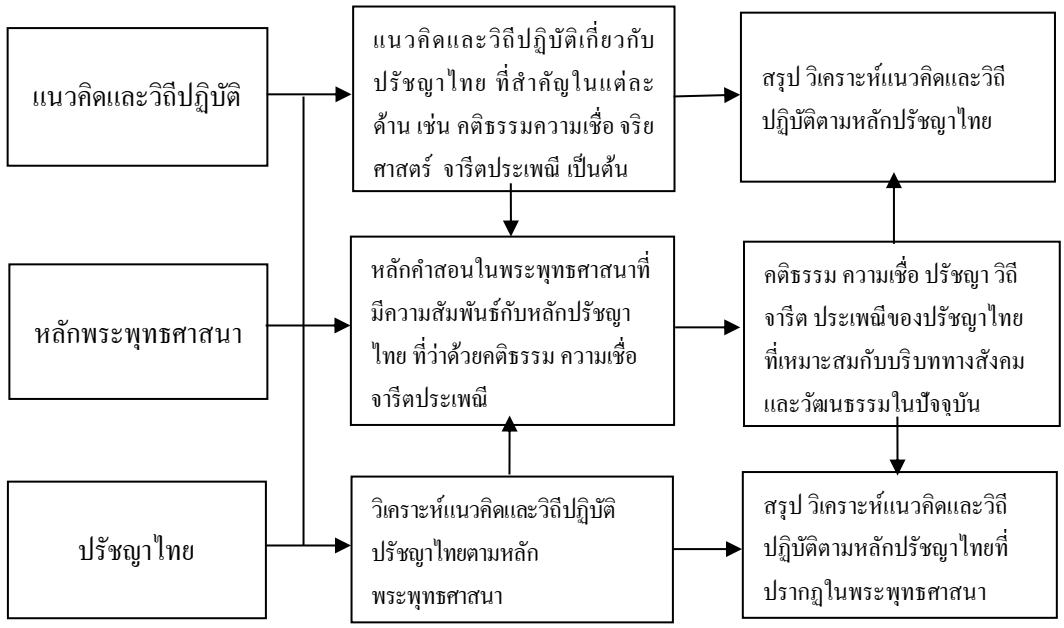
(1) เพื่อศึกษาแนวคิด และหลักการของปรัชญาไทย

(2) เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อหลักจริยศาสตร์ และประเพณีในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา

(3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดความเชื่อหลักจริยศาสตร์ และประเพณีที่ปรากฏในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

แผนภาพที่ 1กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1แบบแผนการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) จากเอกสาร บทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และวิจัยภาคสนาม สัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-dept interview) จากประชากร ของตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย การได้ประชากรกลุ่มเป้าหมายมาโดยใช้วิธีแบบสุ่มเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิจัย (Research Process) ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

(1) ขั้นที่ 1 แนวคิด และหลักการของปรัชญาไทย

ศึกษาเนื้อหาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสารตำราทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาแนวคิด ความเชื่อ จริยศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย แนวคิดด้านพระพุทธศาสนาศึกษาในพระสุตตันตปิฎกในประเด็นที่พระพุทธเจ้าทรงสอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญา แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาไทย ปรัชญาไทย

(2) วิธีการศึกษาในขั้นที่ 2 ผู้วิจัยได้การศึกษาเกี่ยวกับความหมายและประเภทของปรัชญาทางความเชื่อของสังคมไทย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจริยศาสตร์ หลักจริยศาสตร์กับหน้าที่ของชาวพุทธจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และตำราวิชาการ และภาคสนามของผู้วิจัยเอง ในทุก ๆ มิติว่า ประเด็นใดที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะวิเคราะห์ และนำไปสู่การเข้าใจถึงกระบวนการในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาในบทต่อไป

การศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดร่างเครื่องมือ และร่างรูปแบบที่เหมาะสมตามสมมติฐานของผู้วิจัยเอง แล้วนำเสนอต่อพระสงฆ์ นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 รูป/คน กำหนดประเด็นการวิจัย และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความ

ถูกต้อง หาความเที่ยงตรงทั้งเชิงเนื้อหา ภาษา ความเป็นไปได้ และโครงสร้าง แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง แล้วจึงนำไปเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 คน คน การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมาย ได้มาโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ดังกล่าวข้างต้น วิธีการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในขั้นที่ 2ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลที่ได้รับนำมาสรุปทั้ง 4 กลุ่ม แล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์บทสัมภาษณ์ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาในบทต่อไป

(3) ขั้นที่ 3 วิเคราะห์แนวคิดความเชื่อหลักจริยศาสตร์ และประเพณีที่ปรากฏในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา

ก.ขั้นตอนการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ขั้นที่ 3ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ และสังเคราะห์สาระสำคัญของวิเคราะห์แนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา และท่าทีและมุมมองของบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของแนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา รวมทั้งทำการวิเคราะห์และรวบรวมความรู้ที่ได้รับมาจากการศึกษาภาคทฤษฎี แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง เพิ่มเติมใหม่ ตามคำแนะนำของท่านผู้เชี่ยวชาญ และทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการ

ข. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ 3ประมวลผล และสรุปผลการวิจัย จะทำให้ทราบ และได้เข้าใจองค์ความรู้ใหม่ของแนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา และสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเหตุการณ์สังคมไทยปัจจุบันได้ แล้วเสนอผลงานวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

4.2ประชากรและตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในจังหวัดพิษณุโลกที่เกี่ยวกับวิเคราะห์แนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา โดยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย โดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย มี 4 กลุ่ม คือ

1. พระสงฆ์	จำนวน	5 รูป
2. นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ	จำนวน	5 คน
3. นักปราชญ์	จำนวน	5 คน
4. ผู้นำชุมชน	จำนวน	10 คน
รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น	จำนวน	25 คน

4.3 ตัวแปรที่ศึกษา

ศึกษาแนวคิด และหลักการของปรัชญาไทย ประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาความเป็นมาเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของคนไทย แนวคิดทฤษฎีและหลักการของปรัชญาไทย การส่งเสริมวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของปรัชญาไทย ระบบปรัชญาไทย 3 สาขา วัฒนธรรมกับระบบความเชื่อในสังคมไทยในฐานะที่มาของปรัชญาไทย แนวคิดทฤษฎีและหลักการของปรัชญาไทย แนวคิดทฤษฎีและหลักการปรัชญาทางความเชื่อของสังคมไทย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจริยศาสตร์ หลักจริยศาสตร์กับหน้าที่ของชาวพุทธ หลักปรัชญาของหน้าที่ในสังคมไทย หลักปรัชญาประเพณีในสังคมไทย

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก. ขอบเขตการวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research)

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์แนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์

ข. ขอบเขตการวิจัยภาคสนาม (Field Research)

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์ กำหนดประเด็นคำถามการวิจัย หาความเชื่อมั่น (Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน5 รูป/คน ตรวจสอบความถูกต้อง ทั้งเชิงเนื้อหา ภาษา และโครงสร้าง แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำไปเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย

4.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยรวบรวมจากเอกสาร (Documentary Research) ข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) จากเอกสาร หนังสือตำราทางวิชา และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิจัยภาคสนาม สัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-deptinterview) จากประชากร ของตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย การได้ประชากรกลุ่มเป้าหมายมาโดยใช้วิธีแบบสุ่มเจาะจง (Purposive Sampling)

4.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ และสังเคราะห์สาระสำคัญของวิเคราะห์แนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา และท่าทีและมุมมองของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ของแนวคิดและวิถีปฏิบัติปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา รวมทั้งทำการวิเคราะห์ และรวบรวมความรู้ที่ได้รับมาจากการศึกษาภาคทฤษฎี แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง เพิ่มเติมใหม่ ตามคำแนะนำของท่านผู้เชี่ยวชาญ และทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการ

5. สรุปผลการวิจัย

5.1แนวคิดทฤษฎี และหลักการของปรัชญาไทย

ปรัชญาไทยเป็นปรัชญาเชิงพุทธ เพราะสังคมไทยใช้หลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความสนใจอดีตของตนเองของคนไทยสมัยสุโขทัยจะไม่ไกลไปกว่าอดีตบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง และเมืองที่อยู่ทางเหนือสุโขทัยขึ้นไปไม่มากนัก สิ่งที่มากระตุ้นให้คนไทย โดยเฉพาะในหมู่ผู้มีการศึกษาสนใจต่อปัญหาอดีตของตนเองที่ไกลไปจากสุโขทัยก็คือ การเข้ามาของบรรดาชาวตะวันตก นับตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 3 เป็นช่วงเวลาที่บรรดาชาวตะวันตกเดินทางมาติดต่อกับชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่องรอยแนวคิดแบบไทยที่เรียกว่าปรัชญาไทย สรุปได้ 6 ด้าน คือ ด้านอภิปรัชญา ด้านจริยศาสตร์ ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านสังคม และด้านการเมือง (ปัญญา นามสง่า, 2560 :20) ปรัชญาทั้ง 6 ด้านนี้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานว่า เป็น

การศึกษาความคิดความเชื่อของคนไทย แต่เนื่องจากอิทธิพลคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีลักษณะสอดคล้องต้องกันกับแนวคิดปรัชญาแบบไทยๆ มากที่สุดซึ่ง บรรพบุรุษได้ยึดแนวพุทธปรัชญาเป็นเป็นสาระสำคัญและเป็นแนวพัฒนาปรัชญาไทย ให้เชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ของสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งสั่งสมมาเป็นเวลานานนับพันปี สะท้อนให้เห็นวิถีความเป็นไทย อันเป็นมรดกของบรรพบุรุษจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของไทย ที่มีคุณค่าควรยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบทอดกัน มาช้านานและเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติไทย เป็นเอกลักษณ์ของชาติสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศ ส่งเสริมความรักความสามัคคีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นความภาคภูมิใจ เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย (ส.พลายน้อย, 2535:23) และเป็นการสนองตอบความต้องการในด้านต่างๆ วัฒนธรรมจึงครอบงำหมดทุกอย่างที่เกี่ยวกับความเจริญ ความดีงาม และจะต้องมีการบำรุงส่งเสริมในเรื่องทางจิตใจควบคู่กันไปด้วย

5.2แนวคิด ความเชื่อ หลักจริยศาสตร์และประเพณีในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา

ความเชื่อคือความไว้วางใจและนับถือเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น อาจจะมีความแตกต่างกัน ความเชื่อของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการมาจากความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ และความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ ส่วนความเชื่อที่พบอยู่ในสังคมไทยนับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่ เรื่อง ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งวางหลักความเชื่อไว้ 4 ประการ คือเชื่อกฎของกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อในความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน และเชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (พระพรหมคุณาภรณ์, 2545:16) ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้มีความเป็นเหตุเป็นผลที่สามารถพิสูจน์ได้ ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา เน้นความเป็นเหตุผลและการทดสอบด้วยตนเองในส่วนประเด็นทางจริยศาสตร์ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของวิชาปรัชญา ที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติ ศึกษาหาคุณค่าความประพฤติ เกณฑ์แห่งความประพฤติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรมคุณค่าของจริยธรรม หลักในการแสวงหาความดี เพื่อให้มนุษย์ทำหน้าที่ของของตนเองให้ดี ให้สมบูรณ์ ให้เข้าถึงอุดมการณ์อันสูงสุดของชีวิตมนุษย์ สำหรับพุทธจริยศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยหลักการประพฤติความดีในทางพุทธศาสนาที่ประมวลไว้ด้วยเรื่องคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่จำเป็นต้องตั้งอยู่บนมูลฐาน กฎเกณฑ์ที่สอดคล้องและสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับสังคมและแนวทางการปฏิบัติที่ดีงามรวมถึงอุดมคติสูงสุดของมนุษย์ มนุษยชาติที่เกิดมาย่อมมีหน้าที่และสิทธิโดยธรรมชาติด้วยกันทุกคน โดยสรุปแล้วมี 3 ประเภท หน้าที่ต่อตนเอง หน้าที่ต่อผู้อื่นหรือต่อสังคม และหน้าที่ต่อศาสนา ดังปรากฏในหลักคำสอนเรื่องทิศ 6(บุญมี แท่นแก้ว, 2550 : 5)

หลักปรัชญาประเพณีวัฒนธรรมในสังคมไทย เป็นการผสมผสานทั้งลัทธิ ผีสางเทวดา ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเข้าด้วยกัน เพื่อความสะดวกแก่การศึกษาและปฏิบัติ เราอาจแบ่งประเพณีต่างๆ ออกเป็น 3 ด้าน คือ (1) ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการเผาศพ (2) ประเพณีเกี่ยวกับสังคม เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญวันสารท ประเพณีลอยกระทง และ (3) ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา เช่น วันพระ วันสำคัญทางศาสนา ประเพณีฮีตสิบสอง ประเพณีรับบัวบางพลี ประเพณีการตักบาตรดอกไม้ เป็นต้น (ปรีชา พิณทอง, 2534: 21)

5.3วิเคราะห์คุณค่า ประโยชน์ และสาระสำคัญที่ปรากฏในปรัชญาไทยตามหลักพระพุทธศาสนา

คุณค่าและประโยชน์ของปรัชญาไทยเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการดำรงชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องมีหลักการให้ยึดถือและปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตตนเองมีหลักยึดถือสำหรับเป็นแผนที่ชีวิต เป็นทัศนะที่แฝงอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมมนุษย์ เป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่โดยไม่มีปรัชญา ทุกคนจึงมีความแตกต่างกัน มีปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับการกำหนดหน้าที่ และตัดสินใจว่าจะเลือกใช้ปรัชญาแบบใด เป็นหลักในการยึดปรัชญาไทยเป็นรากฐานที่สำคัญของคนไทย ในอันที่จะหล่อหลอมให้คนไทยมีอัตลักษณ์เป็นของตนและเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต คุณค่าและประโยชน์ของปรัชญาไทยสรุปเป็น 4ด้าน ได้แก่ (1) ปรัชญากำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นตัวกำหนดแนวทางให้แต่ละบุคคลได้ดำเนินชีวิตในรูปแบบของตนเอง ปรัชญาไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนานั้นเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทยดั้งเดิม เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ การเคารพนับถือในเครือญาติและผู้หลักผู้ใหญ่ และที่เด่นชัดได้แก่แนวปรัชญาพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักสมชีวิตาในพระพุทธศาสนา ที่นอกจากจะช่วยให้ผู้ยึดถือเป็นแบบปฏิบัติสามารถปรับเปลี่ยนความคิด นิสัย พฤติกรรมและวิธีการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล แล้วยังช่วยรักษาทุนเดิมของชีวิตไม่ให้สูญเสียไปเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตต่างๆอีกด้วย (2) ปรัชญาสามารถตรวจสอบความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ (3) ปรัชญาช่วยให้เป็นคนมีเหตุมีผล ช่วยตอบโจทย์ให้แก่ตนเองว่าเพราะอะไร บนพื้นฐานแนวคิดอะไรจึงทำให้ตัดสินใจแบบนี้ (4) ปรัชญาทำให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น

ปรัชญาไทยที่มีผลต่อประเพณีไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ อันเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่างๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ เรียกได้ว่าเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด ประเพณีไทยมีที่มาจากหลายแหล่งกำเนิด เช่น **สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมเกษตรกรรม พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ค่านิยม และการเผยแพร่และการยอมรับวัฒนธรรมจากต่างชาติ** อิทธิพลของทั้ง 4 ด้านซ่อนอยู่เบื้องหลังของคำว่า ปรัชญาไทย ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทย

สาระสำคัญของปรัชญาและอุดมการณ์ มุ่งไปที่การพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ปรัชญาว่าด้วยการพัฒนาตนส่วนใหญ่มีพื้นฐานแนวคิดมาจากหลักของศาสนาต่างๆ ที่บุคคลนั้นยึดถือ โดยเฉพาะพุทธศาสนามีหลักในการพัฒนาตนเองเป็น 3 ช่วง เรียกว่า อัตถะ 3 ได้แก่ (1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตาสัมปทา และสมชีวิตาสัมปทา (2) สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องหน้าประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัทธาสัมปทา สีลสัมปทา จาคสัมปทา และ ปัญญาสัมปทาและ (3) ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด นอกจากนั้นยังหลักไตรสิกขาที่ประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา ยังสามารถใช้เป็นหลักในการพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์แบบอีกด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554: 12-15)

สาระสำคัญว่าด้วยความจริงของชีวิตตามพุทธปรัชญาชีวิตในพระพุทธศาสนานั้นมีทั้งสมมติสัจจะและปรมัตถสัจจะ การเริ่มต้นชีวิตอาศัยกระบวนการทางปฏิจจสมุปบาท คืออาศัยเหตุปัจจัยเชื่อมโยงกันโดยไม่ขาดสาย การเกิดในโลกของมนุษย์ ต้องอาศัยพ่อแม่เป็นเชื้อให้ ด้วยการผสมพันธุ์ อาศัยธรรมชาติ อาศัยอาหาร ตามนัยอภิธรรมกล่าวไว้ว่า การเกิดเป็นมนุษย์เริ่มตั้งแต่มีปฏิสนธิวิญญาณ ซึ่งเกิดขึ้นต่อจากจุติจิตในมรณาสันนวิถี อันเป็นดวงจิตสุดท้ายต่อจากชาติก่อน ตายจากชาติก่อนแล้วเกิดทันที ไม่มีระหว่างคั่น การเกิดชีวิตในทัศนะ

ของพระพุทธศาสนานั้นเป็นการเกิด 2 ครั้ง ครั้งแรกคือการเกิดทางร่างกายและจิตใจ ความจริงของชีวิตตามพุทธปรัชญาคือความจริงของธรรมชาติ มีความละเอียดลออ ประกอบด้วยรูปและนาม ที่ทำการขับเคลื่อนไหลเวียนไปตามอำนาจหน้าที่ด้วยแรงหมุนของไตรวัฏฏ์ คือ กิเลส กรรมและวิบาก ที่จัดสรรให้ชีวิตมีความเป็นไปในภพภูมิต่างๆ จำแนกออกเป็น 2 มิติ คือ 1) ชีวิตในมิติแห่งปัจจุบันชาติ ที่ให้ความสำคัญกับปัจจุบันกาลเป็นอันดับแรกสุด มองว่าชีวิตที่ผ่านมาหรือชีวิตในอดีตกาลและชีวิตในอนาคตกาลต่างเป็นชีวิตที่ไม่ควรให้ความสำคัญหรือคิดถึงมากนัก เพราะอดีตก็กลับแก้ไขไม่ได้ อนาคตก็ยังมาไม่ถึง และ 2)ชีวิตในมิติแห่งอนาคตชาติ ให้ความสำคัญกับชีวิตคือช่วงเวลาแห่งอนาคตชาติหรือชาติต่อไปหลังจากชาตินี้ เพราะมองว่าชาติหน้าเป็นผลของชาตินี้ การทำดีย่อมได้ดีหรือทำไม่ดีย่อมได้ไม่ดี การมีแนวคิดเรื่องชาติหน้าถัดจากชาตินี้ไป ในทัศนะพุทธปรัชญาจึงไม่ถือว่างมงายหรือไร้เหตุผล ตรงกันข้าม การมีทัศนะเช่นนี้กลับช่วยให้การอธิบายเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในพุทธปรัชญามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

6.อภิปรายผล

จากการศึกษาปรัชญาไทยมีความผสมผสานกันระหว่างปรัชญาดั้งเดิมและปรัชญาที่รับมาจากวัฒนธรรมอื่นอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมของพุทธศาสนา จนอาจกล่าวได้ว่า พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาไทย ทำให้เกิดมิติทับซ้อนระหว่างปรัชญาดั้งเดิม พุทธปรัชญา และปรัชญาวัฒนธรรมอื่น เช่น วัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมเขมร วัฒนธรรมเกาหลี เป็นต้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาไทยในปัจจุบันจึงควรพิจารณาอย่างรอบด้านและถ้วนถี่ เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมที่ไหลอย่างรวดเร็วทำให้รูปแบบปรัชญาไทยเปลี่ยนแปลงไปด้วย ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการรักนวลสงวนตัวของสตรี ในวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย ชายหญิงหากได้เสียกันก่อนพิธีแต่งงานถือว่าผิดผี มีโทษทางสังคมที่รุนแรง ต่อมาเพื่อรับอิทธิพลพุทธศาสนา ถือว่ากุลสตรีคือหญิงที่รักษาพรหมจรรย์ไว้ให้ตลอดจนกว่าจะแต่งงาน แต่ในปัจจุบันการอยู่กินกันแบบผัวเมียก่อนพิธีแต่งงาน (ทดลองอยู่) กลายเป็นเรื่องปกติ ซึ่งเป็นอิทธิพลของชาติตะวันตก แนวคิดทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเปลี่ยนแปลงไป ฝ่ายชายไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเป็นสาวพรหมจรรย์ของฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงก็ไม่ได้ยึดค่านิยมที่จะรักษาพรหมจรรย์ไว้เพื่อสามีที่แท้จริง ความไหลบ่าของวัฒนธรรมในลักษณะได้ทำลายวัฒนธรรมของความเป็นไทย แนวคิดในลักษณะนี้มีผลต่อปรัชญาไทย เพราะเป็นการเปลี่ยนระบบความคิด ค่านิยม วัฒนธรรม จึงควรมีการศึกษาและทำความเข้าใจกันอย่างทั่วถึง

ปรัชญาไทยโดยส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา แต่ก็ไม่เป็นพระพุทธศาสนาเสียทีเดียว เพราะแนวคิดของปรัชญาดั้งเดิมยังเหนียวแน่นในวัฒนธรรมประเพณี ทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศไทยถูกมองเป็นกึ่งเถรวาทกึ่งมหายาน กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และไสยศาสตร์อันเป็นปรัชญาดั้งเดิมของไทยได้ฝังรากลึงและลุกลามถึงพระพุทธศาสนาโดยไม่ละทิ้งปรัชญาดั้งเดิม ทำให้เกิดการผสมผสานกัน พระสงฆ์ในประเทศไทยจึงต้องทำหน้าที่เป็นทั้ง พระ และพราหมณ์วิถีปฏิบัติของปรัชญาไทย จากการรณรงค์ความเป็นไทยของภาครัฐ ด้วยการแต่งกายชุดไทย การกินอาหารไทย การอนุรักษ์ศิลปะไทย ล้วนแต่เป็นการปลุกให้ปรัชญาไทยคืนชีพในสถานการณ์โลกยุคข้อมูลข่าวสาร ผู้วิจัยเห็นว่า ภาครัฐควรรณรงค์ให้ประชาชนรับวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างสร้างสรรค์ด้วยการให้โอกาสเรียนรู้อย่างเปิดกว้าง ให้เกิดการผสมผสานกับแนวคิดปรัชญาไทยอย่างลงตัวจะเหมาะสมกว่าการปิดกั้นกระแสแนวคิดเหล่านั้น ประกอบกับนโยบายของประชาคมอาเซียนที่ทำให้การไหลบ่าของวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยม และอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มประเทศ

เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ปรัชญาไทยจะสามารถมีบทบาทและโดดเด่นได้อย่างไร เป็นคำถามที่น่าสนใจและท้าทายต่อประชาคมโลกในปัจจุบัน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

(1) ควรมีการนำไปใช้ประโยชน์ด้านการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติปรัชญาไทยอย่างเป็นระบบ ทั้งในสถานศึกษาและการเรียนรู้ตามสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติกันอย่างถูกต้อง และจะเป็นความรู้สำหรับการรับกระแสวัฒนธรรมอื่นให้กลมกลืน งดงามต่อไป การปิดกั้นแนวคิด ค่านิยม หรือการโจมตีวัฒนธรรมอื่นนั้นเป็นการปลูกฝังแนวคิดในทางลบ อันจะก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อไปได้

(2)กระแสความเป็นไทยจะเป็นการปลุกปรัชญาไทยให้ตื่น แต่การรับวัฒนธรรมอื่นอย่างสร้างสรรค์จะช่วยให้ปรัชญาไทยมีความทันสมัยยิ่งขึ้น จึงควรหาแนวทางผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดแนวปรัชญาไทยสมัยใหม่ ให้คนยุคใหม่ไม่รู้สึกอึดอัดในกระแสความเป็นไทยจนมากเกินไปหรือหย่อนเกินไป

(3) วัฒนธรรมและประเพณีถือว่าเป็นมรดกตกทอด แฝงไปด้วยปรัชญาการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมาอย่างช้านาน เป็นศูนย์รวมของชุมชน เป็นความงดงามของแต่ละท้องถิ่น สมควรที่ภาครัฐจะให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องต่อไป ทั้งนี้ ควรมีการศึกษารูปแบบให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่โดยไม่ทำลายของเก่า

(4) ปรัชญาไทยและพุทธปรัชญามีเอกลักษณ์และความโดดเด่นในตัวเอง มีความเป็นเหตุเป็นผลและสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาการสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ จึงตอบโจทย์ของโลกยุคข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดียิ่ง การแยกพุทธปรัชญาให้เด่นชัดและนำไปสู่วิถีการดำเนินชีวิตอย่างเป็นระบบ เช่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้พุทธปรัชญาก่อให้เกิดคุณค่าอย่างแท้จริง ซึ่งจะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นโลกนี้ได้อย่างเป็นระบบ

7.2ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ศึกษาพัฒนาการของปรัชญาไทยที่ผสมผสานกันระหว่างปรัชญาดั้งเดิมกับพุทธปรัชญาเพื่อสะท้อนให้เห็นมิติทางการเมือง การปกครองและวัฒนธรรมทางด้านประชาธิปไตยในสังคมไทย

(2) ศึกษาอิทธิพลของพุทธปรัชญาที่มีต่อระบบการศึกษาของประเทศไทย

(3) ศึกษาปรัชญาไทยกับความเป็นพหุวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ได้อนุมัติงบประมาณเพื่อสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้คุณความดีอันจะพึงมีของงานวิจัยเล่มนี้ ขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัยและผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จที่ไม่ได้เอ่ยนามขอจารึกน้ำใจอันงดงามของท่านไว้ตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

บุญมี แท่นแก้ว. (2550). *จริยศาสตร์ (ETHICS).* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

ปรีชา พิณทอง. (2534). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน.* อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ ศิริธรรมออฟเซ็ท.

ปัญญา นามสง่า. (2560). *ปรัชญาไทย.*พิษณุโลก : โรงพิมพ์โฟกัส พริ้นติ้ง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).(2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

ส. พลายน้อย (นามแฝง). (2553). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย.* กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุคส์.